

T Ü R K M E N
AKKOYUNLU
İMPARATORLUĞU

Hazırlayanlar
Necip Aygün AKKOYUNLU
Dr. Adil SEN

TÜRKMEN AKKOYUNLU İMPARATORLUĞU MAKALELER ANTOLOJISI

ISBN: 975-92721-7-2

Dizgi, Dizayn ve Baskı:

GRAFİKER Ltd.Şti.

Meşrutiyet Caddesi 26/14 Kızılay-ANKARA

Tel: 0.312. 417 63 93 - 417 42 61 • Fax: 0.312. 425 64 87

E-mail: grafikerltd@interaktif.gen.tr

TÜRKMEN AKKOYUNLU İMPARATORLUĞU
Siyasal, Sosyal ve Kültürel Tarihine İlişkin Makaleler Antolojisi

AKKOYUNLULAR (11.11.1467 - 8.1501) ¹

Prof. Dr. Yılmaz ÖZTUNA*

İran İmparatorluk tacı, Karakoyunlular'dan Akkoyunlular'a geçti. Akkoyunlular da, selefleri gibi bir Türkmen hanedanıdır. Bayındır (Bayındırıyye) hanedanı da denmektedir. Gaffâri'ye göre Oğuz Han'ın oğlu Gök Han'ın oğlu Bayındır Han'dan inmektedirler. Oğuz Han'ın 42. kuşaktan torunu Hâbil Bey (ölm. 1150?)'in şeceresi *Kitâb-ı Diyâr-Bekriyye*'ye göre (12-25) şöyledir. Hâbil b. Karaçalı b. Karaca, b. Orhan, b. Kaydu Han, b. Câdel'u-Han, b. Şektur, b. Altan, b. Toğançuk, b. Togaçar... Bu fictif nesebin Hâbil Bey'den aşağısının doğru olması muhtemeldir: Hâbil Bey oğlu Bâbil Bey oğlu Sungur Bey oğlu İdris Bey oğlu Ezdi Bey oğlu Pehlevân Bey (ölm. Âmid, 1300?) (K. Diyâr-Bekriyye, 15). Diyâr-ı Bekr'e (merkez Diyarbakır şehrine o zaman Âmid deniyordu) yerleşen bu Türkmen boyunun (Akkoyunlular) beyi Pehlevân Bey'in oğlu Tur-'Alî Bey (1280?-1360=80?), hanedanın ilk sîmâsıdır.

Dilleri Türkçe, mezhepleri Sünnî-Hanefî olan bu koyu Türkmen hanedanı, Oğuzlar'ın Bayındır boyunun Akkoyunlu aşireti reisleridir. 1300'e doğru Âmid (bugünkü Diyarbakır) şehrini ele geçirmişlerdir (şehir daha önce Türk'leşmiş Moğol beylerinin elindeydi, bk.c.II). Buradan kaynaklanarak genişleşmişlerdir. sırasıyla İlhanlılar'a, Celâyirliler'e (1335-1411), Eratnalılar'a, Kadı Bürhânüddîn'e, Memlûkler'e (7.1398-12.1399), Timurlular'a (12.1399-1447) (bu arada 1432'de bir ara gene Memlûkler'e) tâbî oldular. Cihân-Şâh zamanında bile Karakoyunlular'a tam manasıyla tâbî olmadılar ve Timurlular'a daya-

arak Karakoyunlu düşmanlığını devam ettirdiler. 1467'ye kd. Timurlular, Akkoyunlular üzerinde metbûluk iddiasından vazgeçemediler. Bu tarihte Cihân-Şâh'ı sürpriz baskınla, en kudretli anında basıp öldüren Akkoyunlu Uzun Hasan Bey, Karakoyunlular yerine İran İmparatorluk tahtına yükseldi. 1300?-1469 (ve 1502-1508) arasında taht şehirleri Âmid (Diyarbakır) idi. Karakoyunlular'ın vatanının Van Gölü kuzeyi (Erciş) olmasına mukaabil, Akkoyunlular'ın yerleşme bölgesi Diyâr-ı Bekr idi. 1469-8.1501 arasında imparatorluk taht şehri olarak Karakoyunlular'dan aldıkları Tebriz'e yerleştiler. Bu tarihte Tebriz'i Şâh İsmâîl'e kaptırdılar ve İran imparatorluk tacı Safevîler'e geçti. Bağdad ise Şâh İsmâîl'e ancak 21.9.1508'de geçti (Hasen-i Rûmlu'nun verdiği tarih). 1400'de bir kaç yıl için Malatya'yı aldılar, fakat Memlûkler'e iade ettiler. 1405-1435 arasında Urfa, Erzincan, Çemişkezek, Harput, Erzurum, Mardin (1432)'i (Urfa 1408); 1457'de Hisn Keyfâ'yı (Hasankeyf), 1467'de Karakoyunlu imparatorluğunu 1469'da Timurlular'dan İran'ın diğer eyaletlerini, 1472'de Gürcistan ve Dağıstan'ı ele geçirdiler. Uzun Hasan, 25 kadar Avrupa ve Avrupa dışı devletle ittifak ederek, koalisyonun en kudretli üyesi olarak Osmanlı'ya karşı, Osmanlıları ortadan kaldırmak gayesiyle hareket ettiyse de, Otlukbeli'nde Fâtiht Sultan Mehmed'e yenildi (Erzincan yakınları 11.8.1473) (Minorsky, La Perse au XVe Siècle entre la Turquie et Venise, Paris, 1935). Erzincan'la Herât,

* Tarihçi, yazar

¹ İslam Devletleri, 1. cilt. Yayınları, 1989, 764-770.

TÜRKMEN AKKOYUNLU İMPARATORLUĞU

SİYASAL, SOSYAL VE KÜLTÜREL TARİHİNE İLİŞKİN MAKALELER ANTOLOJİSİ

Lahsâ ile Dağıstan arasında uzanan Akkoyunlu devletinin mirasının tamâmını, Şâh İsmâil Safevi devraldı. Akkoyunlular, Osmanlı hizmetine girdiler, çok azı Safevî hizmetine geçti. Uzun Hasan'dan başka deha sahibi hükümdar yetiştiremediler. Onun da fazla ihtirası, karşısında Osmanlı Devleti ve Fâtih gibi bir şahsiyeti bulması Karakoyunlu ve Timurlu hanlarını muharebe meydanlarında esîr edip öldürmek gurûru, devletin göçebe ananelerini kıramaması, Akkoyunlu hanedanının İran'a yerleşmesini engelledi ve İran, Akkoyunlular'ın Safeviler'ce yıkılması ile, Sunnî'liğini kaybedip Şî'i bir Türk devleti haline geldi. Akkoyunlu bey (emîr/prens), melik (kral) ve sultân (imparator)'ları:

1. Tur-'Alî Bey (1300?-1360=60?) – Erzincan
2. Fahrü'd-D.Kutlu Bey b. Tur-'Alî (1360-1388=28) – Sunur
3. Ahmed Bey b. Kutlu (1388-1397=9) – Polu
4. Fahrü'd-D.(Bahâü'd-D.) Kara-Yülük 'Osman Bey b. Kutlu (1397-30.8.1435=38) – Ergani
5. Celâlü'd-D. 'Alî Bey b.Kara-Yülük (30.8.1435-1438=3) – Mısır
6. Nûrü'd-D. Hamza Bey b. Kara-Yülük (1438-15.10.1444=6) – Mardin
7. Cihângir Bey b. Celâli'd-D. 'Alî (15.10.1444-1453=9) – Mardin
8. Nusretü'd-D.Ebî-Nasr Uzun-Hasan Bey b.Celâli'd- D.Alî (1453-6.1.1478=25) – Tebriz
9. Sultân Halîl b. Uzun-Hasan (6.1.1478-15.7.1478=0, 6, 10) – Tebriz
10. Sultân Yâ'qûb b. Uzun-Hasan (15.7.1478-24.12.1490=12, 5, 10) – Tebriz
11. Sultân Baysungur b. Yâ'qûb (24.12.1490-5.1492 – Tebriz

12. Sultân Rüstem b. Maksûd M. b. Uzun-Hasan (5.1492-7.1497=5, 2) – Tebriz

13. Sultân Dâmâd Sultân-zâde Ahmed Göde (Gûdek) b. Dâmâd Uğurlu-Mehmed Mîrzâ/Paşa b. Uzun-Hasan (7.1497-12.1498=1, 5)

14. Sultân Mehmed (Muhammedî) b. Yûsuf (ca) M. b. Uzun-Hasan (12.1498-1500=2)

15. Sultân Elwend b. Yûsuf (ca) M. (1500-1504=4)

16. Sultân Murâd b. Yâ'qûb b. Uzun-Hasan (1504-21.9.1508=4) – Şirvan

8-15 sayılı sultanlar, İran imparatorudur (1467-1501). Bağdâd'ın da Safevîler'e geçmesiyle Sul. Murâd'ın saltanatı sona ermiş ve Akkoyunlular 1300 yıllardan, yaklaşık 208 yıldan beri gördükleri tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Tur-'Alî Bey'in oğulları: 'Alâ'ü'd-D.B.(oğlu Fülân Bey oğlu Kara Ah. B.), Hacı B. (oğlu Şelbi (Şelbî) B. oğlu, Fülân Bey oğlu Yûs. B.oğlu Seyyidî Gaazî 'Alî B.) ve Kutlu Bey (2).

1. Ahmed Bey (3): by. oğul. Babası gibi Bayburd'da emîrlik yaptı. Yerini kardeşi Kara-Yülük'e bıraktıktan 5 yıl kd. sn. 1405?'te öldü. Eretnaoğlu Mütahharü'd-D.Bey'in kayın-pederidir. Oğulları: Pîr-Hüs. B., Kılıç-Arslan B. (Erzincan beyi) (oğlu Seyyidî Kasım), Mûsâ B., Câ'fer B., Mihmâd, B., Meh. B.

2. Hüseyin Bey (ölm. 1395?): oğlu Kara Pîr-Has.B'in oğulları: Şeyh Has. B. ve Pîr-Hüs. B.

3. Pîr-'Alî Bey (ölm. 1405?): 2. oğul. Oğulları: Kılıç-Arslan B., Mûsâ B. (Tercan beyi), kutlu Bey (Bayburd beyi: 1402), (oğulları Ah., ölm. 1451 ve 2 oğul bırakan Cemşîd Beyler) Hüseyin B., Nûr-'Alî B. (Urfa beyi) (oğlu kezâ Nûr-'Alî), Yâr'Alî B., Pîlten (Pelten) B. (ölm. 1475, Kiği beyi). Bu sonuncunun oğulları: Halîl B. (ölm. 24.9.1482, Muş beyi: 1472-82) (oğlu Siyâvuş Bey), Behlûl Bey (oğlu Şâh-Aslım Bey),

TÜRKMEN AKKOYUNLU İMPARATORLUĞU SİYASAL, SOSYAL VE KÜLTÜREL TARİHİNE İLİŞKİN MAKALELER ANTOLOJİSİ

İskender Bey (oğulları Hasan 'Alî ve Nâcî ve Yûsuf Beyler, sonuncunun oğulları Latif, Seyyid Gaazî, Karlıgaç Mehmed Beyler), Ebû-Bekr Bey (oğulları Âşık ve Tur-'Alî Beyler, sonuncunun oğulları Melik-Arslan, İbrâhim, Zeynel Beyler). Pîr-'Âlî Bey, aynı zamanda Uzun Hasan'ın ana tar, dedesidir. Zirâ Pîr-'Âlî Bey'in kızı Sâre (Saray) Hâtûn, amcaoğlu Celâleddîn 'Alî Bey (no.5) ile evlendi.

4. Kara-Yülük Osmân Bey (1353?-Erzurum, 30.8.1435=82?) (4):1397-1402'de Bayburd emîri olarak hânedânın başında ağabeyi Ahmed Bey'i istihlâf etti. Karaz (Erzurum) meydan muharebesinde Karakoyunlu sultânı İskender'e yenilip öldürüldü. Erzurum'a gömüldü. 1386-96'da Kadı Bürhânüddîn'in kumandanı idi. Metbûu Kadı Bürhânüddîn'i öldürüp devletinin yıkılmasına sebep oldu. Fakat bu devleti Akkoyunlular değil, Osmanlılar (Yıldırım Bâyezîd) ilhâk etti. Bunun üzerine Osmanlı'ya düşman olup Timur'a yanaştı. =Prens Fülâne (Trabzon imparatoru Alexios III Komnenos'la Theodora Kantakuzina kızı ve Osmân Bey'in dayı kızı, hala-zâdesi) (Celâleddîn 'Alî Bey, no. 5 annesi). Kızı: Fülâne Hâtûn=baysungur M.b.Şâhruh b.Timur (izd. 1433). Kara Yülük'ün oğulları:

Hâbil B. (ölm. Kaah. 1430) (oğlu Halîl, onun oğlu Hâbil, ölm. 1481, onun oğlu Kâbil 1534'de hayâtda) Beyler). - İskender B.-Şemsü'd-D.B.-İbr.B.(1383-Âmid, 26.4.1407=24, katl): oğlu İskender Bey.-Kaasim B. (ölm. 1450?).-Cihân-Şâh B.-Mahmûd B. (oğulları Hüs., Şiblî Beyler).-Bâyezîd B. (katli: Erzurum, 30.8.1435, babası ile): oğlu Hurşîd B. (ölm. 1460?, Erzincan beyi) ve bunun oğulları Yûsuf ve Mansûr Beyler ve sonuncunun oğlu Hüs. Bey (1536'da hayâtda).- Yâ'qûb B. (Şarkî Karahisar, Kemah, Erzincan beyi): oğlu Câ'fer B. (ölm. 1452).- Hamza Bey (6): 1435'ten beri valilik yaptığı Mardin'e oturarak ölümüne kd. 6 yıl Akkoyunlu hüküm-

darı oldu (ölm. 15.10.1444). Kızı Şâh-Sul-Hâtûn.-Şeyh-Has.B.(katli 1451): oğulları Köse Hacı B. (ölm. 1479, oğlu Şeyh-Has.B., ölm. 1503) ve Bâyezîd B. (katli 1451, babası ile; oğlu Ebû'l-Feth B., ölm. 1503) ve Mahmûd Bey (1502'de Ebergâh hâkimi) ve Sul.-Hüs.Bey (oğlu Meh. Bey).-Murâd B.(katli: Âmid, 1433): oğlu Rüstem B. oğlu Bayındır B.'in oğulları: Meh.B.(ölm.1486) ve Şeyh-'Alî B. ve Murâd B. (İrkayn seferinde Osmanlılar'ın Keşân/Kâşân sancak beyi) (oğlu:Meh.Zamân Sul., ölm. Yezd 1608b, Şâh 'Abbâs'ın nedîmi).-Celâlüddin 'Alî Bey (no.5)% aş.bk.- Kör Mehmed Bey (katli): aş.bk. -Halîl Bey.-Gadrâ Bey.

Kör Meh.B.b.Kara Yülük'ün oğulları: Dana Halîl B., İbrahim Bey ve Hacı Korkmaz B. (1492'de Hicâz'da öldü). Korkmaz Bey'in oğulları: Hacı Ferahşâd B. (ölm. Medîne, 1530?, Tr.'de şâir, Yavuz'un Pulur sancak beyi) (oğlu 1541'de hayâtda olan Meh.Bey), Eslemez B. (ölm. 1503), Gaybî B., Tahir B., Fülân Bey (katli: Şîrâz, 1502), Meh. B. (Yavuz'un Lübnan sancak beyi)-Dana Halîl Bey'in oğulları: Eşref B. (ölm. 1500), Güzel Ah.B. (ölm. 1503). Nûr-'Alî B. (oğlu Yâr-Alî B., ölm.151), Yâ'qûb Cân B. (ölm. 1503), İbr. B. "İbe Sul." (katli: 6.1499), Şeyh-'Alî Bey (ölm. 1503). Bu İbrâhim Bey, 9.1493'te Şâh İsmâîl'in ağabeyi Şeyh 'Alî Safevî'yi, sn. 12.1498'de Akkoyunlu sultânı Ahmed Göde'yi öldürdü.-Hacı Ferahşâd Bey'in (ölm.1530?) çocukları: Şeker Hât., Kes Hât.=Murâd B.b.Hüs.B., Hadice Hât.=Timur-zâde Uluğ B.b.Mahmûd B., Fâtıma Hât.=Lala-Şâh-Kulub Mahmûd B., Yâgûb B., Yûs.B. (bu ikisi 1528'de Osmânlı hizmetinde), Ali B. (93 yaşında öldürüldü, oğlu Mahmûd B.'den nesli günümüze kadar geliyor, diğer oğlu Murad Bey 1528'de Osmanlı hizmetinde), Meh.B.(oğlu 'Osm. B., Tewârîh-ı Cedid-i Mir'ât-ı Cihân müellifi, 1580'de Bayburd sancağında za'ım).

*Biz, batı medeniyetini bir taklütçilik yapalım diye almıyoruz.
Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için,
dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz.*

TÜRKMEN AKKOYUNLU İMPARATORLUĞU
SIYASAL, SOSYAL VE KÜLTÜREL TARİHİNE İLİŞKİN MAKALELER ANTOLOJİSİ

Celâlüddin 'Alî Bey (5): 1437'de Edirne'ye gelip II. Murâd'ı ziyaret etti. Hal'inden 3 yıl sn. Haleb'de 1441'de öldü.=Sâre Hât.b.Pîr-İAlî B. b.Fahreddîn Kutlu Bey (Cihângîr ve Uzun-Has.'ın ann.).=Fülâne hâtûn b.Alexios IV Komnenos (Trabzon imparatoru) (=Theodora Kontakuzina), annesinin birâder-zâdesi kızı (bu prensesin hemşiresi, Karakoyunlu Sultân Cihânşâh zevcesidir). Kızı Hadîce Beğim=Şeyh Cüneyd Safevî (Şeyh Hayder Safevî'nin ann., bk. Safevîler) (az aşağıda Uzun-Has.'ın kızı Halîme Beğim'e de bk.). 'Alî Bey'in (5) oğulları:

Hüs.B. (oğlu Yûs.B.).- Cihân-Şâh B. oğulları Murâd (ölm. 1504) ve Yûsuf Beyler, sonuncunun oğulları 'Abbâs ve Kayıtmaz (ölm. 1481) Beyler.- İskender B. (ölm. 1473).-Şeyh Has.-Mîrzâ B.-Üweys B. (ölm. 1475, Urfa beyi, hacı 1471): oğlu Yûs.B.-Uzun Hasan Bey (aş.bk.).-Cihângîr Bey (7) (ölm. Mardin, 1469): tahta geçmeden önce (1438-1444=6) ve hal'inden sn. (1453-1469=16) cem'an 22 yıl Urfa beyi. Kızı Fülâne Hât.=Muhammedî Mîrzâ b.Cihân-Şâh Karakoyunlu (izd. 1452). Cihângîr Bey'in oğulları: 'Alî-Hân B. (oğlu Hasan B. ve Hüs. B., ölm. 1497), Hamza B. (ölm. Mardin, 1444), 'Osmân B. (ölm. 1473), Murâd B. (ölm. 1478), Kaasim B. (katli 1503, Mardin beyi 1469-1503=34, Mardin'de Kaasim Pâdşâh medresesinde medfun), İbr. B. (katli: 29.9.1488) (Mardin'de zevcesi Şâh-Sul. Hâtûn'un medresesinde medfun).

Uzun-Hasan Bey (8) (Âmid, 1423-Tebrîz, 6.1.1478=55): medfeni Tebrîz, Nasriyye Medresesi. 5 Gürcistan seferi: 1458, 1463, 1466, 1472. 4 Suriye seferi (Memlûkler'e karşı): 1462, 1464, 1472, 1475. Çapakçur zaferi (30.10.1467) üzerine Karakoyunlu hâkaanı Cihân-Şâh'ı esir alıp öldürtmesi ve İran Türk hâkaanı olması: 11.11.1467. Mahmûd Âbâd meydan muharebesinde -Timuroğlu Sultân Yâdgâr-ı Muh. Mîrzâ'nın desteğiyle- Doğu Türk hâ-

kaanı Timuroğlu Sultân Ebû-sa'fd'i yenmesi (28.1.1469) ve Ebû-Sa'fd'i esir alıp öldürtmesi: 7.2.1469. Otlukbeli meydan muharebesinde Fâtih Sultan Mehmed'e yenilip Anadolu üzerindeki emellerinden-oğullarına da Osmanlı ile asla çatışmalarını vasiyet ederek- vaz geçmesi: 11.8.1473 (1402 Ankara Muharebesi hâriç, XV. asrın en büyük meydan muharebesidir).=1. Selçuk-Şâh Beğim b.Kör Mehmed Bey b. Kara-Yülük 'Osmân Bey (ölm. 12.11.1490) (Sul. Halîl ve Sul. Yâ'qûb'un, Yûsuf ve Mesîh'in ann.).=2 Cân Beğim (bir Komnenos prensesi).=3. Yekaterina Theodora Despina Hâtûn b. Kalo Ioannis IV Komnenos (Trabzon imparatoru) (annesini Gürcü prensesidir) (izd. Âmid, 1458b, Hırist. ol. öldü, Âmid=Diyarbakır Yâkûbî Mar Circis kilisesine gömüldü; Maksûd M. ile 3 Beğim'in ann.).-Sul.Uzun-Hasan'ın kızları (hepsi Komnenos prensesinden doğma): Fülâne Beğim, Fülâne Beğim (bu ikisi 1512'de Şâm'da hayatta) ve Halîme Beği Aka Â'lem-Şâh Marta Beğim (Tebriz, 1460 - Tebrîz, 8.1501=41, Sünnîlik'te direndiği için oğlu Şâh İsmâ'îl tar. öldürüldü)=Şeyh Hayder Safewi b.Şeyh Cüneyd (hala oğlu, izd. Erdebil, 1477, yş. 16, izd. müd. 11. zevcinden 1 yaş kç.) (Şeyh Hayder: 1460-9.7.1448=28) =(17.7.1487'de doğan Şâh İsmâ'îl'in annesi, bk. Safevîler).-Uzun-Hasan Bey'in oğulları:

1. Mesih Mîrzâ (1469-1491=22): 1491'de müdd. ve katl.

2. Zeynel Mîrzâ (ölm. 11.8.1473): Otlukbeli'nde maktûl oldu. Hısn-Keyfâ'ya götürülüp türbesine gömüldü. Kirmân meliki: 1469-11.8.1473. Otlukbeli'nde cenah kumandanı idi.

3. 'Alî-Hân Mîrzâ: Murâd Mîrzâ, 1478'de müddeî.

4. 'Ömer Mîrzâ: Otlukbeli'nde Osmanlılar'a esir (11.8.1469).

TÜRKMEN AKKOYUNLU İMPARATORLUĞU

SİYASAL, SOSYAL VE KÜLTÜREL TARİHİNE İLİŞKİN MAKALELER ANTOLOJİSİ

5. Sultân Halîl (9): by. oğul. babasının yerine tahta geçti (1444-15.7.1478=34). 6 ay sn. Merend'de öldürüldü. Vel. 1453-6.1.1478=25. Hısn-Keyfâ beyi 1462. İsfahân meliki 1469, sn. Âmid (Diyâr-ı Bekr) ve sn. Fârs meliki.=Zelfhâ Hât.-Oğulları: 'Alî Mîrzâ (katli: 24.12.1490) ve Elwend Mîrzâ (ölm. 1479).

6. Maksûd Mîrzâ (1459-6.1.1478=19): öldürüldü. Bağdâd meliki: 1469-6.1.1478. Oğlu: Sultân Rüstem (12): hal' ve katledildi. 22 yaşlarında olmalıdır. Tebrîz'de dedesi Uzun-Hasan'ın yanında medfun. Halefi Sul. Ah. Göde tar. öldürtülmüştür.

7. Yûsuf (ca) Mîrzâ (ölm. 23.11.1490): Otlukbeli'nde Osmanlılar'a esir (11.8.1473). Bir müddet İstanbul'da kalıp ağırlığına altın karşılığı salıverildi. Kırelî meydan muharebesinde Akkoyunlu ordusunun başın da idi. Fâtih'in oğlu Şehzâde Mustafa tar. yenildi (18.8.1472). Oğulları: Sul. Meh. ve Sul. Elwend.- Sultân Mehmed (Muhammedî) (14): hal' ve İsfahân'da öldürüldü.- Sultân Elwend (15): Fârs meliki iken ağabeyi Sul. Mehmed tahta geçince o da Âmid'de müşterek-sultân ol. tahta oturdu: Âzerbaycan ve Doğu Anadolu'ya hükmediyordu. 2 yıl geçmeden ağabeyi öldürülünce tek sultân o kaldı. Âmidde (Diyarbakır) öldü ve orada hânedan türbesine gömüldü. Atabeyi: Şerefüddin Mahmûd Cân Bey. 8.1501'de Tebrîz'i Şâh İsmâîl'e kaptıran, netîce îtibâriyle İran imparatorluğunun Akkoyunlular'dan Safevîler'e geçmesini gören bu delikanlı sultandır. Çocukları ve torunları Erzincan'a yerleşip Osmanlı idaresinde yaşadılar. 1580 sıralarında Osmanlılar'ın Bağdâd beylerbeyisi Elwend-zâde 'Alî Paşa torununun oğludur (1.1599'da 2. Bağdâd beylerbeyliğinde Bağdâd'da 80'ine yakın ölüp Haleb'e getirilip gömüldü, Sicill, III, 504).

8. Dâmâd Uğurlu-Mehmed Mîrzâ/Paşa (katli: Tebrîz. 1477): Tebrîz'de babasının yanında medfun. 1469'da Fârs, sn. İsfahân meliki iken Fâtih Sultân

Mehmed'in hizmetine girdi. Osmanlı Sivas beylerbeyisi oldu. Fâtih'in tek kızı Gewher-Hân Sultân ile evlendi. Babası Uzun-Hasan'ın yerine geçebilmek için Tebrîz'e dönünce, babası, en büyük düşmanı Osmanlı padişahına hizmet ettiği için öldürttü, fakat teessüründen Uzun-Hasan da bir kaç ay sonra öldü. Fâtih'in kızı zevcesini (Osmanlı imparatorluk prenseslerinin İstanbul dışına çıkmasına hiç bir devirde izin verilmediği için) İstanbul'da bırakmıştı. Çocukları: Fülâne Beğim=Hasan Beğ 'Alî Hân (oğulları Hüseyin Beğ 'Alî Hân), Hüseyin Mîrzâ, Mahmûd Mîrzâ (1491'de öldürüldü) ve Sultân Ahmed Göde (13.).-Sultân Ahmed Göde (Fars. Gûdek): Gewher-Hân Sultân'dan doğdu. Onun için Osmanlı protokolünde Osmanlı prensi olarak "sultan-zâde" unvânını aldı. Dayısı II. Bâyezid'in (1481-1512) kızlarından 'Ayn-i Şâh Sultân ile evlenince gene Osmanlı protokolünde prensliğe eşit unvân olan "dâmâd" unvânını da alarak, 2 defa Osmanlı prensi oldu. Akkoyunlu (İran) imparatorluk prensliğini de babasından tevâris etti. İstanbul'da Enderûn-i Hümâyûn'da tahsil ve terbiye gördü. Atalar tahtını ele geçirmek istediğini bildirince, dayısı II. Bâyezid (Fâtih'in oğlu ve halefi), izin verdi. Baba tarafından Uzun-Hasan'ın ve ana tarafından Fâtih'in torunu olan Osmanlı protokolünde "Bey", İran protokolünde "Mîrzâ" denen Ahmed, Tebrîz'e gidip tahta oturdu. Fakat Osmanlılar'da gördüğü merkezî idareyi kurmak isteyince Türkmen beyleri ayaklanıp 1 yıl, 5 aylık bir imparatorlukta sonra onu öldürdüler. Tebrîz'de dedesinin ve babasının yanında gömüldü. Oğlu sultan-zâde olduğu için, İstanbul'da alikonup Enderûn'da (Saray üniversitesi) yetiştirilmiştir. Bu Sultân-zâde Zeynel Mîrzâ/Bey, 1504'te Akkoyunlu İran tahtına hak iddia ettiyse de muvaffak olamadı. Dayısı olan Yavuz Sultan Selim (1512-1520) onu Anadolu beylerbeyisi yaptı, Zeynel Paşa oldu. Bu sıfatla Merc-i Dâbık'ta Osmanlı sağ kanadına kumanda etti (24.8.1516). Torunları

TÜRKMEN AKKOYUNLU İMPARATORLUĞU
SİYASAL, SOSYAL VE KÜLTÜREL TARİHİNE İLİŞKİN MAKALELER ANTOLOJİSİ

Elbistan'a yerleşti. Sultân Abdülazîz devri sadrazamlarından meşhur Yûsuf Kâmil Paşa, onun torunlarından. Zeynel Paşa, 2. vezirliğe kadar yükseldi; 1528'de Kefe'de öldü. Zeynî mahlasıyla şiirleri vardır (Latîfî, 177-8; *Sicill*, II, 436).

9. Sultân Yâ'qûb (10) (1463-24.12.1490=27): Annesi Despina Hâtûn'dur. Karabağ'da öldü. 3 Gûrcistan seferi yaptı: 1485, 1486, 1489. Tebrîz'de babasının yanında medfun. Türkçe ve Farsca'da dîvân sahibi şair. Önce Diyâr-ı Bekr meliki idi (şehzâdeliğinde). "Yâ'qûb-Şâh" da denir. =1. Fülâne b. Şîrwân-Şâh Ferruh-Yesâr (Beğim'in ann.). =2. Fülâne Hât. b.Emir Sül. Biçen Bey (Sul. Yâ'qûb'un lalası). - Kızı: Tâclı Beğim =1. Şâh İsmâ'îl Safevî (hala-zâdesi), =2. Tâcî-zâde Câ'fer Çelebî (izd. 9.1514). (Osmanlı kazaskeri) (Çaldıran'da Yavuz'a esir düşmüş, Câ'fer Çelebi ile evlendirilmiştir).- Sultân Yâ'qûb'un oğulları: Hasan Mîrzâ (ölm. 1493, katl), Sul. Baysungur (10) ve Sul. Murâd (15), aşağıya bk.

Sultân Baysungur (10) (1481-2.7.1493=12): Sindh / Tebrîz'de öldürüldü. Tebrîz'de dedesi Uzun Hasan'ın türbesinde medfun. Fârs, hal'inden sn. (5.1492.2.7.1493) Arrân (Gence) meliki. Nâibler: Atabey Sûfî Halîl Bey, sn. Atabey Süleymân Biçen Bey, sn. Atabey Pîr 'Azîz Ağa.

Sultân Murâd (15) (2.4.1489-1515a=26): 12.1498-1504'te Sultân Mehmed (13) ve Sultân Elwend (14) ile müştereken saltanat sürdü: Irak-ı Arab

ve Acem, Fârs, Kirmân, Lûristân ve Hûzistân'a sâhipti. 1504'te tek başına kaldı ise de, 8.1501'de Tebrîz'i alan Şâh İsmâ'îl, İran'ı ele geçirmişti. 21.9.1508'e kadar Irak'ta tutunan Sul.Murâd, bu târihte Bağdad'ı da Şâh İsmâ'îl'e kaptırdı. Osmanlı hizmetine girdi. 1508-1515'te Osmanlı devletinde yaşadı. Yavuz'un (1512-1520) eniştesi idi (Yavuz'un annesi Dulkadıroğlu 'Alâû'd-Dewle Bey'in kızı Ayşe Hâtûn, Sul. Murâd'ın zevcesi Beğli Hâtûn'un ablası idi: Sul. Murad, eniştesi Yavuz'dan 19 yaş küçüktü), 21.6.1503'te Hemedân yakınlarında Elmakulağı meydan muharebesinde yenilen Sul. Murâd'ın bu tarihten sn. İran'da istikbali kalmadı. Her ikisi de Beğli Hâtûn'dan doğmakla Yavuz'un teyze oğulları olan Sul. Murâd'ın oğulları: Hasan Mîrzâ ve Yâ'qûb Mîrzâ. Bu sonuncunun oğlu: Murâd Paşa (Kaanûnî devrinde ilk Irâk-ı Acem beylerbeyisi). Akkoyunlu Murâd Paşa'nın nesli Trabzon'a yerleşti ve orada Murâd-zâdeler adıyla asırlarca devam etti (bk.c.II). -Sul. Murâd, 1515'te Safevîler tar. ele geçirilip öldürüldü.

Akkoyunlu hânedânı, Osmanlı devletine sığındı. Kanûnî Sultan Süleymân'ın Irakeyn seferinde sancak verilen Akkoyunlu prensleri: Zeynel b. Tur- Alî Bey (Reyya, Qâbil, b. Hâbil Bey (Şaw=Şahwe), Ferruhzâde b. Süleymân Bey (Kumm). Akkoyunlu prenslerinden Mansûr Bey'in oğulları olan şu 3 kardeş de Kanûnî devri (1520-1566) başlarında hayatta ve Osmanlı ülkesinde idiler: Sul.- 'Alî Bey, Rüstem Bey, Sul. Hüseyin Bey.

